

مقدمه

اسلام، این آخرین دین الهی، پس از پیدایش، و در عبور از بستر زمان، دچار فراز و نشیبهای مختلفی شده است، از جمله آن، پیدایش گروهها و مکاتب فقهی متعدد است. این مکاتب فقهی در ابتدا بسیار متنوع و مختلف بوده است، اما به تدریج در میان اهل سنت و جماعت به چهار مکتب حنبلی پیرو احمد بن حنبل، مالکی پیرو مالک بن انس و شافعی پیرو محمد بن ادریس شافعی و حنفی پیرو نعمان بن ثابت، محدود شده است و اینک این چهار مکتب فقهی در میان برادران مسلمان سنی، حضور دارد. که البته بیشترین پیرو را فقه حنفی و سپس شافعی دارد و کمترین را فقه حنبلی.

باری در میان شیعه نیز مکاتب فکری و فقهی متعددی ظاهر شد که اینک برجسته ترین آن فقه امامیه یعنی شیعه دوازده امامی است و پس از آن فقه زیدیه، پیرو زید بن علی (ع) است. اصطکاک و برخورد شیعه و سنی در طول تاریخ، نیز دچار فراز و نشیبهای سختی شده است که گاه بسیار شگفت انگیز و حیرت آور است.

و اما اینک که جهان اسلام به سوی شناختن بیشتر «خود» می رود، نیاز مبرم است که این دو نحله فکری همدیگر را بشناسند و عمیقتر درک کنند و گاه شناختن این دو طایفه همدیگر را، بسیار رقت انگیز و افسوس آور است.

بسیار عجیب می نماید که می گویند شیعه معتقد است که خداوند به جبریل گفت وحی را به علی فرود آورد و او خیانت کرد و به محمد فرود آورد و شیعه پس از نماز بدین خاطر سه بار خان الامین می گوید.^۱

۱. الفقه علی المذاهب الاربعه - عبدالرحمن الجزیری - ج ۴ - ص ۷۵

این سخن را عوام سنی نمی‌گویند و تنها آنان نیز نمی‌گویند.^۱
باری آنک وظیفه درک خودی، ما را بر آن می‌دارد که فقه آنان را بشناسیم اگر چه اندک و مختصر باشد.

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید
خوشبختانه از مدت‌ها قبل این وظیفه، احساس شد و در پی آن مؤسسه دارالتقريب
بين المذاهب الاسلامیة در مصر در دانشگاه الازهر تأسیس شد.

در زمان ریاست جمهوری ناصر، مفتی بزرگ مصری شیخ محمود شلتوت این گام بلند را برداشت و از این طرف از ایران از قم مرجع بزرگ شیعه آقا حسین بروجردی به آن پاسخ مساعد داد.

در پی این آشنایی، فتوای مشهور و بی‌نظیر شیخ شلتوت را می‌یابیم که: عمل به فقه شیعه چون عمل به فقه اربعه اهل سنت مجاز است.^۲ و در برخی از فتاوای خود جانب احکام فقهی شیعه را گرفت.

آنجا که سه طلاق در یک مجلس را مانند شیعه یک طلاق خواند. وجود دو شاهد عادل در طلاق را واجب خواند، و در محرم رضاعی یک بار شیر مکیدن را کافی ندانست و ...^۳ باری اینک در راستای این وظیفه، این وجیزه تقدیم می‌شود:

متن عربی از کتاب الفقه علی المذاهب الخمسه از فقیه و اصولی مجدد و بیدار، شیخ محمد جواد مغنیه گرفته شده است. سعی شده است، بخش عمده‌ای از آن ترجمه شود و در همه بخشها در موارد لازم توضیحات لازم جهت روش‌تر شدن مطالب، در ذیل ترجمه یا همراه ترجمه، آمده است و در بعضی قسمتها تحفیفات جامعتری نسبت به متن عربی، از این جانب آمده است به ویژه در مواردی که بین مکاتب فقهی اهل سنت و شیعه، اختلاف برجسته‌تر بوده است و یا مواردی که حساسیت مطلب بیشتر بوده است.

باری تمام تلاشها در این دفتر بر آن بوده است که دانشجوی دانشگاه پیام نور هم در فهم متن عربی دچار مشکل نشود، لذا مطالب به شکل ترجمه و ناظر به متن عربی است. و هم توضیحات این جانب از دقت نظر دانشجو نگاهد و مطالب صرفاً ترجمه نباشد، در پایان بر خود فرض می‌داند که بیفزاید که این دفتر خالی از عیب و نقص نخواهد بود، از همه دانش‌پژوهان، می‌خواهد که با تذکرات مفید خود نویسنده را کمک فرمایند تا در چاپهای بعدی، نقائص احتمالی برطرف شود.

۱. به عنوان نمونه بطروشفسکی در کتاب اسلام در ایران - ترجمه کریم کشاورز - در مورد شیعه چنین می‌گوید.

۲. این فتوی ضمیمه مقدمه است که از کتاب اسلام آیین همبستگی: ترجمه و گردآوری عبدالکریم بی‌آزار شیرازی گرفته شده

است. ۳. مدارک و مأخذ را در همین کتاب آورده‌ام.

باری از همه کسانی که در چاپ و نشر این دفتر همکاری کردند به ویژه از جناب آقای
میردامادی در اینجا، تقدیر می شود، امید است که خداوند همگان را توفیق و سلامت و بهروزی
عنایت فرماید؛ و این جانب را نیز مورد لطف و عنایت خویش قرار دهد.

و علیه التکلان

حسن مبینی

مكتب شيخ الجامع الأزهر

بسم الله الرحمن الرحيم

نص الفتوى

التي اصدرها السيد صاحب الفضيلة الاستاذ الاكبر

الشيخ محمود شلتوت شيخ الجامع الأزهر

في شأن جواز التعبد بمذهب الشيعة الأمامية

=====

قال لفضيلته :

ان بعض الناس يرى انه يجب على المسلم لكي تتقع عباداته و معاملاته على وجه صحيح ان يفتد احد المذاهب الأربعة المعروفة و ليس من بينها مذهب الشيعة الأمامية ولا الشيعة الزيدية ، فهل توافقون فضيلتكم على هذا الرأي على اطلاقه فتسمون تقليد مذهب الشيعة الأمامية الأثناعشرية مثلا " فأجاب فضيلتته .

١- ان الاسلام لا يوجب على أحد من أتباعه اتباع مذهب معين ، نقول . ان لكل مسلم الحق في ان يفتد بادئ ذي بدء أى مذهب من المذاهب المنقولة نقلًا " صحيحاً و المدونة احكامها في كتبها الخاصة و لمن قلد مذهباً " من هذه المذاهب ان ينتقل الى غيره أى مذهب كان ولا حرج عليه في شئ من ذلك .

٢- ان مذهب الجعفرية المعروف بمذهب الشيعة الأمامية الأثناعشرية مذهب يجوز التعبد به شرعاً " كسائر مذاهب اهل السنة .

فينبغي للمسلمين ان يعرفوا ذلك ، وان يتخلصوا من العصبية بغير الحق لمذاهب معينة فما كان دين الله و ما كانت شريعته بتأبئة لمذهب ، او مقصورة على مذهب ، فالكل مجتهدون مقبولون عند الله تعالى يجوز لمن ليس اهلا للنظر والأجتهد تقليد هم و العمل بما يبررونه في فقههم ، ولا فرق في ذلك بين العبادات و المعاملات .

محمود شلتوت

=====

=====

=====

السيد صاحب الساحة العلامة الجليل الاستاذ محمد تقي القسى

السكرتير العام

لجماعة التقريب بين المذاهب الاسلامية

سلام الله عليكم و رحمته اما بعد فيسرنى ان ابعد الى سماحتكم بصورة مودع عليها بامضائى من الفتوى التي اصدرتها في شأن جواز التعبد بمذهب الشيعة الأمامية ، و ارجوا ان تحفظوها في سجلات دار التقريب بين المذاهب الاسلامية التي اسهمنا معكم في تأسيسها و وفقنا الله لتحقيق رسالتنا ، و السلام عليكم و رحمته لله "

شيخ الجامع الأزهر

١٧ ربيع الاول ١٣٢٨ هـ

محمود شلتوت

به نام خداوند بخشنده مهربان

متن فتوای تاریخی

حضرت شیخ محمود شلتوت شیخ و رئیس دانشگاه الازهر

در مورد جواز پیروی از مذهب شیعه امامی

از معظم له سؤال شد:

عده‌ای از مردم معتقدند که هر فرد مسلمان برای آنکه عبادات و معاملاتش صحیح انجام گیرد، باید تابع احکام یکی از مکتبهای چهارگانه معروف باشد و در میان این مکتبهای چهارگانه نامی از مکتب شیعه امامی و شیعه زیدی برده نشده است. آیا جنابعالی با این نظر کاملاً موافقید که مثلاً پیروی از مکتب امامیه اثنی عشری مغایرتی با دین ندارد؟

پاسخ:

۱. آیین اسلام هیچ‌یک از پیروان خود را ملزم به پیروی از مکتب معینی نکرده، بلکه هر مسلمانی می‌تواند از هر مکتبی که به‌طور صحیح نقل شده و احکام آن در کتب مخصوص به خود مدون گشته است پیروی کند و کسی که مقلد یکی از این مکتبهای چهارگانه باشد، می‌تواند به مکتب دیگری، هر مکتبی که باشد منتقل شود.

۲. مکتب جعفری معروف به مذهب امامی اثنی عشری، مکتبی است که شرعاً پیروی از آن مانند پیروی از مکتبهای اهل سنت جایز می‌باشد.

بنابراین سزاوار است که مسلمانان این حقیقت را دریابند و از تعصب ناحق و ناروایی که نسبت به مکتب معینی دارند، دوری گزینند، زیرا دین خدا و شریعت او تابع مکتبی نبوده و در احتکار و انحصار مکتب معینی نخواهد بود.

بلکه همه (صاحب مذهبانی که) مجتهد بوده، اجتهادشان مورد قبول درگاه باری تعالی است و کسانی که اهل نظر و اجتهاد نیستند می‌تواند از هر مکتبی که مورد نظرشان است تقلید نموده و از احکام فقه آن پیروی کنند و در این مورد فرقی میان عبادات و معاملات نیست.

امضاء - محمود شلتوت

حضرت علامه جلیل استاد محمد تقی قمی دبیرکل جمعیت تقریب بین مذاهب اسلامی. سلام و رحمت و برکات الهی بر شما باد اما بعد، با نهایت مسرت یک نسخه از فتوای امضاء شده خود را که در مورد تجویز پیروی از مذهب شیعه امامیه صادر کرده‌ام به پیوست حضورتان تقدیم می‌دارم، امیدوارم آن را در آرشینو دارالتقریب بین مذاهب اسلامی که اینجانب افتخار مشارکت در تأسیس آن را دارم، نگاهدارید. خداوند ما را در پیشرفت رسالت این مؤسسه توفیق عنایت فرماید.

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته

شیخ دانشگاه الازهر

محمود شلتوت